

■ MIHNEA
GHEORGHIU

Groparul din „Hamlet“

O ipoteză

**Portretul celebrului Robert
Scarlett, groparul catedralei
din Peterborough**

În cele mai multe dintre operele dramatice ale lui Shakespeare, publicul său surprindea bucuros ecouri din evenimentele, amintirile și eresurile vremii, așa cum ele circulau firesc între sat și oraș, trecut și prezent, odată cu zvonurile și vorbele de clacă și cu tipăriturile, admise ori sedicioase. Colportori favoriți ai acestora, beneficiind și de prea dese deplasări în turneele lor prin țară, în nobile castele și prin hanuri, la bilciuri și serbări de tot soiul, actorii erau „cronica

vie a timpului“ (*Hamlet*, II, 2). Omul de la Stratford avea în plus calitatea de a le înregistra cu un folos mai durabil, raportându-le direct sau indirect la acțiunea sau eroii pieselor lui de teatru.

Datarea unora dintre creațiile lui a fost deseori facilitată de cronologia întâmplărilor la care se referă. De exemplu, remarca doicii cu privire la copilăria Julietei: „mi-aduc aminte bine, de la cutremurul de-acum unsprezece ani“ (*Romeo și Julieta*, I, 3), aluzie la cutremurul

din 1580 de Londra. Locul și timpul, readaptate de autor, nu prezintă importanță, nici chiar în piesele istorice, contemporaneitatea shakespeareană avansând îndeobște pe criteriul scenic. Despre toate acestea s-a scris de ajuns de mult și continuă să se descopere noi detalii, uneori amuzante.

Unul dintre acestea apare și în scena groparilor din *Hamlet* (V, 1), când starostele își trimite tovarășul să-i aducă un șip cu băutura de la the Yaughan. Acel Johan era un neamț (sau un velș), care ținea o tavernă pe lângă teatrul „Globul”, unde se juca piesa. E greu de presupus că același circuitar avusese o sucursală lângă Elsinore, cu patru secole în urmă!

În monografia lui clasică, E. K. Chambers plasează data posibilă a scrierii piesei „oricind între 1598 și săptămîna premierei din 1601”. Între execuția Mariei Stuart (1587), rămasă de pomină, și cea a conelui Essex (1601), groarii englezi avuseseră puține prilejuri să lucreze cu leșuri princiare. În familia reginei Elizabeth Tudor, seria fusese inaugurată de prima soție a părintelui ei, Catherine de Aragon, a cărei repudiere făcuse loc la tron (pentru scurtă vreme) Annei Boleyn, nefericita mamă a Elizabethei, trimisă sub secura călăului în chiar anul morții Catherinei (1536).

Toate aceste întâmplări ieșite din comun și, de aceea, încărcate de legende, erau prezente în amintirea concetățenilor poetului dramatic, iar dacă se ține socoteală și de faptul că Shakespeare era catolic, iar Mary Stuart murise ca o martiră a credinței (atunci cînd el avea 23 de ani) și că divorțul ilegal al lui Henry VIII nu se putuse uita (așa cum e înfățișat, în ultima lui piesă istorică), moartea tragică și înmormîntarea grăbită a Ofeliei, mireasă nenunțată a viitorului rege al Danemarcei, aveau să ofere actorilor un subtext demn de „cronica vie” a publicului lor.

Umorul nu prea ortodox al perechii groparilor care apare în ultimul act din *Hamlet* era explicabil prin simpla necesitate scenică a introducerii actorului comic (clown-ul, „nebulul” etc.) în orice spectacol elizabethan, iar Shakespeare a făcut-o întotdeauna cu multă abilitate, pentru plăcerea publicului său. Într-o epocă următoare, în perioada neoclasică, această scenă a fost omisă, ca jignitoare la adresa spectatorului serios; în secolul următor, și mai ales într-al nostru, a fost, dimpotrivă, pusă în valoare și chiar accentuată, rolul clownilor extinzîndu-se, pentru îmbogățirea spectacolului dramatic.

Întîiul Gropar e înfățișat de autor ca un bătrîn glumeț, sigur de filosofia profesiunii lui și mîndru de ea, fiindcă edi-

ficiul lui durează „pînă la Judecata de Apoi”, pe cînd opera zidarilor de case și a dulgherilor de corăbii e supusă pieirii. El își mai instruiește auditoriul comparînd soarta regilor cu a oamenilor simpli, aceiași pînă la urmă. Dar diferența de rang și privilegiu se întinde pînă la marginea gropii, pentru că restricțiile impuse înmormîntării legiuite a unui păcătos de rînd nu sînt valabile și pentru unul princiar („cei suspuși pe lumea asta au mai mult drept să se înecă sau să se spînzure decît bieții creștini de rînd”). Amicul lui Horațiu a băgat bine de seamă că „de trei ani încoace lumea s-a ascuțit la minte într-atîta încît vîrfurile picioarelor țăranelor a ajuns atît de aproape de călcîiul curteanului, că-i zgîrie tocurile”.

Îmi permit deci să cred că modelul personajului cu lopată și hîrleț trebuie căutat printre cei care au frecventat lumea bună și au trăit de ajuns ca să-și facă din asta o faimă; și mi se pare că prototipul lor mai trăia încă, la o vîrstă înaintată, pe timpul lui Shakespeare. Cîți ani avea el atunci cînd l-a cunoscut pe gropar? Vîrsta lui Hamlet; și o confirmă clownul: „Am fost aici gropar încă de flăcău, de vreo treizeci de ani... M-am apucat de meseria asta chiar în ziua în care răposatul rege Hamlet l-a învins pe bătrînul Fortinbras... Era în ziua cînd s-a născut Hamlet cel tînăr”.

Ideea și modelul aceluia pitoresc personaj i-au fost, probabil, inspirate de legenda vie a paracliserului-gropar al parohiei Peterborough, care a murit cu doi ani mai înainte de a fi centenar, în 1594, adică exact atunci cînd Shakespeare împlinea 30 de ani și ajunsese un nume cunoscut în lumea teatrului elizabethan.

Faima groparului catedralic din Peterborough, Robert Scarlett, a constat în aceea că el înmormîntase acolo două regine: Catherine de Aragon și Maria Stuart, pe care regina Elizabeth I, buna ei verișoară, a trimis-o la decapitare pe șafod. Cele două morminte din catedrală stau față-n față, în fundul bisericii, respectiv în aripile din dreapta și stînga altarului.

E înduioșător și senzațional să descoperi că celebrul gropar a fost și el înmormîntat în biserică, chiar lângă intrare. Deasupra lespezii este plasat portretul lui, pictat în „exercițiul funcțiunii”: cu lopata în mîna dreaptă și cu cheile locașului în cealaltă, avînd la picioare, în stînga, un craniu (care seamănă cu un ulcior), lângă un tirnăcop zdravăn, reze-mat de o coloană de templu. În dreptul capului, blazonul catedralei: un scut cu două săbii încrucișate, pe cîmp roșu, cu patru cruci de aur la colțuri, emblema

bisericii consacrate hramului sfinților Petru, Pavel și Andrei.

Și acum, cîteva lămuriri despre craniul din tabloul amintit, pe care, în piesă, Shakespeare i-l atribuie bufonului casei regale. Adică, cine ar fi fost Yorick ?

Groparul-paracliser din piesă ne-o dezvăluie atunci cînd, precizînd odată mai mult vîrsta probabilă a lui Hamlet, îl informează că „hîrca asta a zăcut în pămînt douăzeci și trei de ani... e a lui Yorick, măscăriciul regelui”. Hamlet-Shakespeare evocă propriile-i amintiri și adaugă alte date biografice ale personajului : „Vai, bietul Yorick ! L-am cunoscut... era un ins plin de haz și de-o fanterie nemaipomenită... Unde-ți sînt glumele tale răutăcioase ? unde ți-s tumbel, cîntecele ? unde-s scripările de duh care sîrneau hohote de rîs pe la mese?... dacă ți-ai putea vedea mutra de-acum, ai rîde primul de ea... Du-te-n iatacul acelei lady și spune-i că oricît și-ar sulemeni fața, așa ca tine va arăta pînă la urmă și fă-o să rîdă de asta”...

Nu spunem o nouate (re)afirmînd că autorul piesei se referea la fostul lui coleg de breaslă, actorul comic Richard Tarlton (mort în 1588), care jucase mulți ani la curtea Elizabethiei, ca membru al trupii ei de actori (Queen's Men) și își păstrase celebritatea pentru că era singurul „nebun” care-și îngăduia să facă nepedepsit glume insolente în fața (și uneori la adresa) reginei. Readucerea insolentei sale vesele în scena groparilor din Hamlet nu făcea decît să omagieze postum o vedetă a teatrului comic elizabetan.

Bufonul preferat al reginei Elizabeth avea un stil personal al improvizației — interpellîndu-și adeseori iluștrii spectatori —, fără a respecta totdeauna textul piesei, ceea ce pe autorul nostru îl obligă să-i critice histrionismul, în sfaturile prințului către actori : „Iar cei care fac pe clownii să nu spună mai mult decît le e textul dat rolului lor ; pentru că sînt unii dintre ei care rîd așa ca să-i facă să rîdă și pe spectatorii mai prostănaci, tocmai atunci cînd se joacă o scenă de seamă, care ar trebui să fie ascultată cu atenție ; netrebnică îngîmfare din partea caraghiosului care recurge la asemenea trucuri” (III, 2).

Și-acum, să ne întorcem în catedrala unde groapa și portretul groparului-prototip „calcă pe tocuri” mormintele ilustrei sale clientele.

Robert Scarlett arată ca un bărbat în puterea vîrstel, conștient de importanța lui de paznic al sfîntului lăcaș. Voinic și

indesat, cu barbă și mustăți cărunte, pe cap cu o tichie de postav roșu, lăsîndu-i urechile descoperite, cu guler plîsat și surtuc cărămiziu cu nasturi, strîns în curea, cu un harapnic la brîu, pantaloni bufanți deasupra genunchilor, din stofa surtucului, ciorapi lungi de lînă vinată, întinși pe picior, și încălțat cu botfori din piele neagră, cu tălpi roșii, legați cu o pereche de șireturi în bucle. Ochii ageri și scrutațori, fruntea încrețită, nasul puternic și gura cu buze groase dau chipului său tăbăcit o expresie de seriozitate, în același timp meditativă și nememătoare, a omului care a văzut multe la viața lui, într-o poziție de așteptare, de parcă ar vrea să spună vizitatorilor : „Încă o groapă-n cimitir e de-ajuns pentru acest musafir ; căci bătrînețea cu pas mic în gheara ei m-a înhățat și sub pămînt m-a îngropat ca pe un lucru de nimic”.

Soarta leșurilor regale cărora „Old Scarlett” le-a săpat groapa nu a respectat legămîntul lui cu eternitatea, pentru că mormîntul Catherinei, din aripa de miazănoapte a presbiteriului, a fost devastat de soldații Parlamentului antimonarhic în 1643, rămășițele fiindu-i reasezate la baza coloanelor, unde locul vechiului sepulcru e marcat printr-o dală de marmură neagră, plasată abia în 1895, deasupra căreia atîrnă steagul Angliei și al Spaniei. Iar mormîntul Mariei Stuart, din aripa de miazăzi, e gol, indicat doar printr-o tăbliță de piatră încastrată în stîlpul de-alături, străjuită de două drapеле scoțiene prinse în peretele din față. Trupul decapității a fost scos în 1612 și reînmormînat la Westminster Abbey de fiul ei, Iacob I Stuart, în fine rege al Angliei și Scoției, atunci cînd Shakespeare (după Furtuna) își încheiase socotelile cu teatrul ca să se retragă, liniștit și „sătul de toate”, la Stratford pe Avon și să moară patru ani mai tîrziu.

Edificiul medieval din Peterborough, construit pe temelii saxone datînd din secolul al șaptelea, merită cel puțin o vizită de documentare. În definitiv, ce este o catedrală decît un simplu lăcaș de credință, în care un episcop și-a instalat „cathedra”, adică scaunul de învătător ? Și ce a putut fi Shakespeare mai mult decît un dascăl genial al împăraților și al oamenilor de rînd și „prieten blînd al sufletului” eminescian care-l salută ca atare în cunoscutul sonet din 1876 :

„Ca Dumnezeu, te-arăți în mii de fețe / Și-nveți ce un ev nu poate să ne-nvețe”.